

به نام خدا

کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران
Islamic Human Rights Commission
لجنة حقوق الانسان الاسلاميه في ايران
www.ihr.c.ir

نگاهی به تحرک کشورهای اسلامی در زمینه حقوق بشر در چارچوب سازمان همکاری اسلامی

سازمان همکاری اسلامی که قبلاً نام آن سازمان کنفرانس اسلامی بود در سال ۱۹۶۹ پیرو اقدام صهیونیست ها در آتش زدن بخشی از مسجد الاقصی به عنوان یک نیاز مشترک کشورهای اسلامی شکل گرفت. این سازمان از ۵۷ عضو تشکیل شده است که برخی از آنها جمعیت اکثریت کشورشان مسلمان هستند مثل ایران، عربستان، عراق و خیلی کشورهای مشابه دیگر و برخی کشورها اکثریت جمعیت آنها مسلمان نیستند ولی با توجه به داشتن اقلیت برجسته جمعیت مسلمان در جمعیت کلی کشورشان به عضویت این سازمان نیز در آمده اند تا دغدغه های مسلمانان کشور خود را در قالب این سازمان پی جویی نمایند. سازمان یاد شده طی چند دهه فعالیت خود در زمینه حقوق بشر چند دوره را پشت سر گذاشته است:

دوره اول) دوره ای است که از بدو شکل گیری تا سال ۱۹۹۰ را شامل می شود. در این دوره چند اجلاس در زمینه حقوق بشر از سوی سازمان در کویت و عربستان و برخی مناطق دیگر برگزار شده است و کلیاتی در زمینه حقوق بشر از منظر اسلام در هر یک از این برنامه ها عرضه گردیده است تا اینکه در دهه هشتاد میلادی اجلاسهای کارشناسی منسجمی در این سازمان شکل گرفت با این هدف که بتوانند سند خاصی با عنوان حقوق بشر در اسلام و مشابه مدل اعلامیه جهانی حقوق بشر را به جهانیان معرفی کنند. حاصل چندین سال بررسی کارشناسی مربوطه که برخی از علمای اسلامی از ایران مانند آیت الله تسخیری، مرحوم علامه محمد تقی جعفری و مرحوم آیت الله عمید زنجانی نیز در آن ایفای نقش نمودند، تدوین پیش نویس اعلامیه حقوق بشر در اسلام شد که این سند در سال ۱۹۹۰ در اجلاس وزرای خارجه کشورهای اسلامی به تصویب رسید. سند مزبور از یک مقدمه کوتاه و ۲۵ ماده تشکیل شده است که ساختاری مشابه اعلامیه جهانی حقوق بشر دارد با این تفاوت که مرجع تفسیر این سند شریعت تعیین شده است و در چند ماده نیز مواردی به عنوان حق ذکر شده که در اعلامیه جهانی حقوق بشر موجود نیست. این سند در کشور ما از سوی برخی کارشناسان مورد شرح و بسط تائیدی یا انتقادی قرار گرفته است چنانچه علاقمندان به این موضوع می توانند کتاب مرحوم استاد محمد

تقی جعفری و تالیف آیت الله تسخیری را در میان موافقان و برخی مطالب منتشره آقایان محمد مجتهد شبستری، محسن کدیور و عبد الکریم سروش را در میان منتقدان ملاحظه نمایند .

و اما دوره دوم قابل بررسی در کارنامه سازمان همکاری اسلامی به بعد از زمان تدوین و معرفی اعلامیه اسلامی حقوق بشر مربوط می شود . این دوره از ۱۹۹۰ تا سال ۲۰۰۸ را شامل می شود . در این سالها سازمان یاد شده تحرکاتی در قالب مجمع فقه اسلامی از جمله نهادهای تابعه خود برای بررسی برخی از مباحث مطرح در حیطه حقوق انسانی داشته، در اجلاسهای بین المللی سعی نموده تا دیدگاه مشترکی با عنوان اسلام را معرفی کند، بانی برخی قطعنامه ها برای دفاع از منافع جهان اسلام در سازمان ملل شده است ، متناسب با تحولات گسترده روند مباحث حقوق بشر در سطح جهانی از ابتدای سال ۲۰۰۰ به این سو، نسبت به تدوین برنامه عمل ۱۰ ساله در زمینه حقوق بشر در اجلاس فوق العاده سران کشورهای اسلامی در سال ۲۰۰۵ اقدام کند، میثاق حقوق کودک در اسلام را تدوین نماید، برخی واحدهای تخصصی را ایجاد کند تا تحولات مربوط به اسلام هراسی در سراسر جهان را رصد کنند که این سازمان از چگونگی رعایت یا عدم رعایت حقوق مسلمانان در اقصی نقاط جهان اطلاع داشته باشد و نهایتا مهم ترین رویداد پایانی این دوره از منظر مباحث حقوق بشر، اصلاح اساسنامه سازمان در سال ۲۰۰۸ بوده است که در این اصلاحات علاوه بر تغییر در اهداف سازمان و درج برخی اهداف حقوق بشری ، ایجاد نهاد خاصی در زمینه حقوق انسانی نیز مورد پیش بینی قرار گرفت. برابر ماده ۵ و ۱۵ اساسنامه اصلاحی سازمان، مقرر شد که کمیسیون مستقل دائمی حقوق بشر به عنوان یک نهاد دائمی سازمان و با ماهیت مشورتی کارشناسی در راستای ارتقای حقوق انسانی شکل بگیرد تا مباحث تخصصی حقوق بشر را با رعایت دغدغه های کشورهای اسلامی مورد بررسی قرار دهد.

دوره سوم قابل بررسی در طول حیات سازمان همکاری اسلامی را می توان به بعد از سال ۲۰۰۸ تاکنون اختصاص داد. طی این مدت که کمتر از یک دهه است، برنامه اقدام برای پیشبرد حقوق زنان در این سازمان تدوین و معرفی شده است، کمیسیون حقوق بشر سازمان شکل گرفته و فعال شده است و طی مدت چند نشست ادواری خود مباحثی را به بحث گذاشته و توجهاتی را برانگیخته است اما هنوز فاصله معناداری با نیازهای جهان اسلام و حتی کیفیت فعالیت های سازمان های بین المللی مشابه دارد. اینکه چرا سازمان همکاری اسلامی نتوانسته نه در روند هنجارسازی موازین حقوق بشر و نه در عرصه نظارت بر رعایت این هنجارها در کشورهای اسلامی و نه در حیطه برقراری تعاملات سازنده با دیگر سازمان های بین المللی در زمینه حقوق بشر و دفاع از حقوق مشترک جوامع اسلامی و نه در عرصه مقابله با تبعیض ها و جنایات ارتكابی علیه مسلمین در سراسر جهان به ویژه در مناطق شناخته شده ای مثل فلسطین و امثالهم موثر عمل کند از جمله پرسشهای کلیدی است که باید

مورد تجزیه و تحلیل دقیق قرار گیرد. برخی از تحلیل گران بر این باورند که از جمله دلایل عدم تحرک شایسته سازمان همکاری اسلامی در همه زمینه ها از جمله حقوق بشر این بوده که مقر این سازمان در عربستان واقع شده و عربستان چندان پویایی در زمینه های مختلف مورد نیاز جهان کنونی ندارد. علاوه بر این چون بافت حکومت های اسلامی در خیلی از کشورهای اسلامی عربی غیر دموکراتیک هستند و طبیعی است که یک چنین حکومتگرانی نه تنها از طرح مباحث حقوق بشر استقبالی به عمل نمی آورند بلکه بالعکس، حتی از طرح این مباحث ولو از منظر اسلامی نیز واهمه و حتی وحشت دارند. از جمله دیگر عواملی که برای تحلیل عدم موفقیت این سازمان در پیگیری مباحث حقوق بشر مطرح شده به عدم انسجام فکری در کشورهای اسلامی مربوط می شود آن گونه که دانش پژوهان دینی اکثر کشورهای اسلامی درک جامعی از مباحث امروزی حقوق بشر ندارند تا هر موضوع را با همه جزئیات فنی ذریبط با منابع دینی تطبیق دهند و حکم همه جانبه ای را منتسب به دین عرضه دارند از سوی دیگر، محافل روشنفکری و علاقمند به مظاهر مدرن اغلب ترجیح می دهند که مباحث حقوق بشر را بر اساس دیدگاه رایج بین المللی پیگیری کنند. طبیعی است که این رویکرد بر نمی تابد که دولتمردان اسلامی از جمله در قالب سازمانی فراملی به سمت تدوین اسناد حقوق بشری مبتنی بر اندیشه اسلامی قدم بردارند. هژمونی رسانه ای و تبلیغاتی کشورهای توسعه یافته جهان نیز مزید بر علت است که دائماً وانمود شود که مباحث حقوق بشر از منظر نگرش سکولار جامع می باشد و طرح بحث های مبتنی بر یک فرهنگ خاص منفی بوده و مخاطبان باید از آن دفع شوند. برای برون رفت از وضعیت فعلی اگر قرار باشد سازمان یاد شده فعال شود ابتدا لازم است درون خود کشورهای اسلامی اتفاقی بیفتد بدین معنا که مباحث حقوق بشر امری جدی و مساله ای بومی تلقی شود و بر اساس هنجاری ها و ارزشهای اسلامی و یافته های حاصل از تجربه عقل بشری تولید دهها اثر نظری و برنامه های عملی در دستور کار قرار گیرد. اگر این مهم بوقوع پیوندد، طبیعی است که در چارچوب سازمان همکاری اسلامی نیز می توان انتظار داشت که تحركات شایسته ای بوقوع پیوندد تا حداقل چندین سند جامع لازم الاجرا در زمینه حقوق بشر فراهم آید و سازوکار شکل گرفته در زمینه حقوق بشر بنحو موثر برای ارتقای حقوق انسانی در جهان اسلام و سراسر جهان ایفای نقش کند. چشم اندازهای فعلی جهان اسلام به ویژه ظهور گروههای ترویستی و نقش آفرینی برخی دولت های اسلامی در تقویت این گروهها و جنایات گسترده ای که در این رهگذر بوقوع می پیوندد، جملگی نگرانی های متعددی را فراروی همه مسلمانان قرار می دهد آن گونه که در خیلی موارد شهروندان کشورهای اسلامی اصلاً وجود سازمان مشترکی بین کشورهای اسلامی برای بهبود امور جوامع اسلامی را احساس نکرده و نمی کنند.

روز حقوق بشر اسلامی و کرامت انسانی فرصتی است که همه به این دردها بیندیشیم و برای رهایی از این دردها چاره جویی کنیم.

امور پژوهشی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

مرد ۱۳۹۴۵۱۵